

Intimidatie / extreme woonoverlast in Nijmegen

Opdrachtgever:
Gemeente Nijmegen

Onderzoek en rapportage:
Oostveen Beleidsonderzoek en Advies

O O S T V E E N
Beleidsonderzoek en Advies

Colofon

Opdrachtgever: Gemeente Nijmegen.
Directie Bestuursstaf, afdeling Veiligheid.
Korte Nieuwstraat 6, 6511 PP Nijmegen.
Contactpersoon: dhr. W. Engelen.
Telefoon (024) 329 9181.
E-mail: w.engelen@nijmegen.nl.

Analyse en rapportage: Oostveen Beleidsonderzoek en Advies.
Elbertbos 1, 7543 GV Enschede.
Telefoon (053) 430 5596. Fax (053) 435 9181.
Internet: <http://www.oostveen.net>.
E-mail: info@oostveen.net.
Samenstelling: drs. Paul Oostveen.

Dit rapport is te bestellen bij de opdrachtgever.
Enschede/Nijmegen, april 2006.
ISBN 90-76145-54-7.

**Overname uit dit rapport is toegestaan,
mits de bron duidelijk wordt vermeld.**

Inhoudsopgave

Samenvatting	4
Hoofdstuk 1: Inleiding	6
1.1 Aanleiding	6
1.2 Opzet van het onderzoek	6
1.3 Verscheidenheid in incidenten	7
Hoofdstuk 2: Kenmerken intimidatie	8
2.1 Verschillende varianten	8
2.2 Uitingsvormen	9
2.3 Andere gemeenschappelijke kenmerken van intimidatie	11
2.4 Ontstaan en verloop	11
2.5 Duur en einde	13
Hoofdstuk 3: Verklarende factoren	14
3.1 Persoonlijke kenmerken van de dader	14
3.2 Reactie door het slachtoffer	15
3.3 Invloed van de omgeving	16
3.4 De aanpak door samenwerkingspartners	16
Hoofdstuk 4: Hoe vaak komt het voor?	19
4.1 Totaal aantal adressen per jaar	19
4.2 Nieuwe adressen per jaar	20
4.3 Frequentie van uitingsvormen	20

Samenvatting

In deze rapportage worden de resultaten weergegeven van een korte inventarisatie over intimidatie in de vorm van extreme woonoverlast in Nijmegen. Het onderzoek is vooral kwalitatief van aard en geeft inzicht in de problematiek op basis van interviews. Daarnaast is geïnventariseerd op hoeveel adressen van Nijmegen deze vorm van intimidatie speelt.

Er kunnen verschillende varianten worden onderscheiden van intimidatie:

- Conflictsituaties tussen *buren onderling* waarbij slechts twee (soms drie of vier) huishoudens zijn betrokken. De oorspronkelijke aanleiding was vaak zeer beperkt. Als het conflict onttaardt in intimidatie is meestal sprake van een machtsongelijkheid (bv. dominant versus minder weerbaar).
- *Een gezin tegen de buurt*: een of enkele gezinnen vertonen normafwijkend gedrag en terroriseren de buurt. Veel omwonenden hebben daar last van maar zullen niet gauw hun mond open doen.
- *De buurt tegen een gezin*: een buurt trekt gezamenlijk op tegen een specifiek gezin, dat (in de ogen van de buurt) iets fout heeft gedaan of niet past in de buurt. Soms probeert de buurt zo te voorkomen dat een vrijkomende woning wordt verhuurd of verkocht aan buitenstaanders.
- *Ernstige sociale of psychiatrische problematiek*: Psychosen, verslavingen en multiprobleemgedrag kunnen aanleiding geven tot gedrag dat als intimidatie wordt ervaren, hoewel het dat strikt genomen vaak niet is (in de betekenis van bewust invloed uitoefenen op de omgeving).

Intimidatie door omwonenden komt op verschillende manieren tot uitdrukking. Hoewel overlast op zich geen intimidatie is, gaat intimidatie bijna altijd gepaard met overlast, zoals geluidsoverlast en vervuiling. Daarnaast komen een of meer van de volgende uitingsvormen voor:

- *Fysieke agressie* (al dan niet met wapens). Vaak komt het niet zover, maar de wetenschap dat een intimiderend huishouden of diens vriendenkring geweld niet schuwt kan erg intimiderend zijn.
- *Verbale bedreiging*: dreigen te slaan of te vernielen indien men de dader aanspreekt op zijn gedrag of daarvan melding of aangifte zou doen.
- *Visuele bedreiging*: op een bepaalde manier kijken of aannemen van een bepaalde houding kan zeer intimiderend zijn; soms is bekend dat de daders vuurwapengevaarlijk zijn.
- *Anonieme bedreiging*: briefjes in de bus, op ramen kloppen, anonieme telefoontjes en dergelijke. Psychische terreur is wellicht erger dan geven van een klap en bovendien moeilijker te bewijzen.
- *Vernielingen* aan huis, tuin, auto of andere eigendommen. Dat gebeurt soms openlijk maar meestal heimelijk. Er zijn geen getuigen of deze willen zich niet melden.
- *Treiteren*: Heel vaak gebeuren dingen die niet echt strafbaar zijn maar buitengewoon irritant, zoals eieren tegen het huis, expres geluidsoverlast veroorzaken, over de schutting sproeien enz.

Verbale bedreiging en treitergedrag zijn de meest voorkomende vormen: bij ongeveer 80%.

Een probleem bij intimidatie is dat veel vormen zoals hier genoemd volgens de wet niet of nauwelijks strafbaar zijn. Mensen die intimideren weten vaak net buiten de grenzen van het strafrecht te blijven, maar voeren ondertussen de psychologische druk steeds verder op. Bij de varianten waar meerdere buurtbewoners betrokken zijn (als dader of slachtoffer) houden zij vaak hun mond. Bij meer daders verschuilt iedereen zich achter elkaar, maar ook als meer mensen slachtoffer zijn kijken zij vaak de andere kant op, uit angst of om hun buurtgenoten niet af te vallen. Intimidatie kan in ieder geval grote impact hebben op het slachtoffer, maar bij openlijke intimidatie ook op de buurt.

Intimidatie is een vorm van macht uitoefenen door mensen die zich vaak nergens iets van aantrekken. Vaak is sprake van multiprobleemgezinnen. Intimidatie kan zich lange tijd voortslepen.

Hoewel het moeilijk is de zeer uiteenlopende gevallen van intimidatie in algemene termen te omschrijven wordt toch een globaal beeld geschetst van ontstaan en verloop. Conflicten tussen burens onderling ontstaan vaak door een opmerkelijk kleine aanleiding zoals een overhangende tak of piepende deur. Men gaat zich steeds meer storen aan elkaar omdat de problemen niet bespreekbaar zijn. Als een hele buurt in actie komt tegen een huishouden vindt men vaak dat het gezin niet past in de buurt (zedendelinquenten, aangifte tegen buurtgenoten, niet meedoen aan oranjegekte). Indien de hele buurt last heeft van een persoon is vaak sprake van afwijkende normen. Omdat de buurt niet durft in te grijpen worden geen grenzen gesteld en kan de situatie steeds verder escaleren. Soms is er een link met criminaliteit. Intimidatie kan soms ontstaan na veranderingen in de persoonlijke omstandigheden (zoals verhuizing of nieuwe partner).

De duur van intimidatie kan sterk variëren, van enkele maanden tot vele jaren. Soms eindigt intimidatie door een verhuizing van een van de betrokken huishoudens, of na een escalatie waarna kan worden ingegrepen. Maar omdat er vaak geen echt strafbare dingen gebeuren zijn er weinig mogelijkheden voor woningstichting en politie om in te grijpen. Soms neemt intimidatie langzaam af zonder verhuizing, hetzij door inspanningen van organisaties hetzij zonder ingrijpen. Of intimidatie eindigt met een strafrechtelijke aanpak of verhuizing is vaak niet te voorspellen.

In de rapportage wordt ook omschreven welke factoren van invloed zijn op het ontstaan, escaleren en voortduren van intimidatie door omwonenden. Daarbij is onderscheid gemaakt tussen:

- *Persoonlijke kenmerken van de dader* spelen een belangrijke rol zoals onvermogen om te communiceren, mentaliteit (gebrek aan inlevingsvermogen, geen rekening houden, domheid, impulsief gedrag), ontbreken van een vaste dagbesteding, cultuurverschillen tussen dader en slachtoffer en/of psychische en sociale problemen.
- *De reactie van het slachtoffer*: aanspreken op gedrag verloopt niet altijd soepel; veel slachtoffers zijn bang of radeloos en trekken zich steeds verder terug in hun schulp; aangifte of melding kan de situatie verergeren. Sommige slachtoffers lijken intimidatie min of meer over zich af te roepen of maken zich schuldig aan strafbare feiten. Hoewel de reactie van slachtoffers medebepalend kan zijn voor het ontstaan en escaleren kan dat het slachtoffer meestal niet worden verweten.
- *Invloed van de omgeving*: in bepaalde wijken is sprake van omgangsvormen waarbij overlast-situaties en intimideren gedrag redelijk geaccepteerd zijn. In bepaalde wijken zullen veel bewoners weggijken of geen aangifte willen doen tegen buurtgenoten of familie.

In de ideale situatie zou een gezamenlijk of in ieder geval effectief ingrijpen door politie, gemeente en woningstichting een einde moeten maken aan intimidatie, maar in praktijk worden diverse knelpunten naar voren gebracht. Vaak durven bewoners problemen niet te melden of alleen anoniem. Slachtoffers krijgen er soms nog extra van langs als de daders (na een melding) op hun gedrag worden aangesproken. Ook blijkt het niet altijd mogelijk een gesprek aan te gaan met mensen die intimideren. Vaak is het voor de betrokken organisaties ook moeilijk zich een beeld te vormen van wat er precies gebeurt. Als een zaak voor de rechter wordt gebracht ziet die niet altijd voldoende grond voor een straf of huisuitzetting of wordt een kleine boete opgelegd, waarmee geenszins het woongenot kan worden hersteld.

Voor een optimale aanpak wordt het belangrijk genoemd dat de organisaties elkaar weten te vinden, de mogelijkheden goed benutten, tijdig grenzen stellen, 24 uur per dag inzetbaar zijn, duidelijke (spreek)taal gebruiken en de zorg en aandacht continueren, ook na een verhuizing van de dader naar een andere wijk of gemeente. Een duidelijk en consequent toegepast protocol zou mogelijk een oplossing kunnen bieden.

Uit een telling van het aantal concrete adressen blijkt dat bij politie, gemeente en woningstichtingen in totaal 115 adressen bekend zijn waar zich in de loop van 2005 intimidatie heeft afgespeeld. Ongeveer de helft van die adressen is in 2005 gestart; de rest startte al eerder. Overigens bleek de overlap in aangeleverde adressen beperkt: alleen samenvoegen van alle informatie kan dan ook een totaalbeeld opleveren. Intimidatie komt relatief veel voor in de teamgebieden Dukenburg, Lindenholt en Oud-West, alsmede in de buurten Willemskwartier en Kolpingbuurt.

Inleiding

1.1 Aanleiding

In het Uitvoeringsprogramma Integrale Veiligheid heeft de gemeente Nijmegen de inhoudelijke thema's vastgesteld van het veiligheidsbeleid voor de jaren 2005-2009. De meeste thema's sluiten aan bij het landelijke beleidskader van het Grote Stedenbeleid. Daarnaast kon de gemeente een eigen thema aanwijzen. Nijmegen heeft gekozen voor intimidatie. Intimidatie heeft een negatieve impact op de leefbaarheid en veiligheidsbeleving van mensen.

Intimidatie wordt in het uitvoeringsprogramma gedefinieerd als gedrag dat er op gericht is om een ander, door hem bang te maken of door stemmingmakerij, tot inschikkelijkheid te bewegen ten aanzien van attitudes en eisen die in strijd zijn met ofwel algemeen aanvaarde normen voor sociale omgang, ofwel met wettelijke regels – al dan niet met gebruikmaking van geweld. Bij dit thema gaat het vooral om intimidatie van burgers onder elkaar. De gemeente wil deze intimidatie terugdringen en richt zich op twee vormen: extreme jongerenoverlast en extreme woonoverlast. In eerste instantie wordt gestart met de aanpak van extreme woonoverlast. Voor een goede aanpak is het belangrijk een goed beeld te hebben van intimidatie: wat is het, hoe ontstaat het en hoe vaak komt het voor. Daartoe werd een onderzoek gehouden naar deze vorm van intimidatie.

1.2 Opzet van het onderzoek

Deze korte rapportage is gebaseerd op een beperkt onderzoek in twee fasen. Het onderzoek werd uitgevoerd door Oostveen Beleidsonderzoek en Advies in opdracht van de gemeente Nijmegen. Gedurende de eerste fase werden korte interviews gehouden met de 9 teamchefs van de politie, de 6 stadsdeelmanagers van de gemeente en met 6 medewerkers van grote woningstichtingen in Nijmegen. Bij de teamchefs en wijkmanagers werden face-to-face interviews gehouden waarin de informatieverzameling voor de Integrale Veiligheidsmonitor Nijmegen en voor de Inventarisatie Intimidatie werden gecombineerd. Bij de woningstichtingen werden de meeste interviews telefonisch afgenomen, omdat zij niet werden geïnterviewd voor de Veiligheidsmonitor. In alle gevallen werd gebruik gemaakt van open interviews waarin werd gevraagd naar kenmerken, ontstaan en verloop van intimidatie.

Het grootste deel van dit rapport is gebaseerd op deze kwalitatieve fase. Gevolg van de gekozen methode is dat intimidatie wordt beschreven zoals ervaren door de geïnterviewden. Dat was ook het doel van dit onderdeel. Zoveel mogelijk wordt daarbij een gemeenschappelijk verhaal weergegeven, dat breed wordt gedragen. Maar door de grote verscheidenheid aan (relatief zeldzame) incidenten en ervaringen betreft het soms toch meningen van individuen.

Gedurende de tweede fase werd op basis van een vastgestelde definitie geïnventariseerd op hoeveel adressen in Nijmegen sprake is van intimidatie. Alle teamchefs en stadsdeelmanagers en

medewerkers van alle woningstichtingen werd gevraagd alle adressen in te vullen waar zich intimidatie had voorgedaan in de loop van 2005. Vervolgens konden deze adressen via een beveiligde verbinding worden verzonden naar Oostveen. Daar werden alle bestanden samengevoegd en ontdebeld om het totaal aantal bekende adressen (en cijfers per stadsdeel en wijk) te kunnen tellen. Vervolgens werden de bestanden geanonimiseerd door de adressen weer te verwijderen. Omdat de adressen uitsluitend in het kader van het onderzoek beschikbaar waren gesteld was het niet mogelijk de totale lijst aan de gemeente beschikbaar te stellen.

1.3 Verscheidenheid in incidenten

Het in kaart brengen van intimidatie in Nijmegen door middel van interviews met vertegenwoordigers van drie belangrijke partijen (politie, woningstichtingen, wijkmanagers) bleek niet gemakkelijk. Dat heeft deels te maken met de verschillende manieren waarop de drie partijen tot nu toe betrokken zijn bij intimidatie. Het heeft echter zeker ook te maken met de gevallen van intimidatie zelf. De echt ernstige vorm van intimidatie, onderwerp van deze notitie, komt gelukkig relatief weinig voor. De kennis van betrokkenen is daarom gebaseerd op een beperkt aantal incidenten, en sommige geïnterviewden kenden zelfs niet een voorval in hun werkgebied. In veel gesprekken werd daaraan toegevoegd dat die cases zich kenmerken door een grote variatie op aspecten zoals ontstaan, aantal betrokkenen, uitingsvormen enz. De meeste geïnterviewden baseren hun verhaal dus op een beperkt aantal uiteenlopende cases, waar zij in meer of mindere mate zelf mee te maken hebben gekregen.

Kenmerken intimidatie

In dit hoofdstuk worden kenmerken van intimidatie omschreven: welke varianten zijn te onderscheiden en wat zijn de uitingsvormen en andere gemeenschappelijke kenmerken van intimidatie. De laatste twee paragrafen behandelen ontstaan, verloop, duur en einde van intimidatie.

2.1 Verschillende varianten

In de loop van de interviews werd duidelijk dat een aantal varianten van intimidatie of extreme woonoverlast kan worden onderscheiden, die verschillend zijn in ontstaan, verloop, uitingsvormen enz. Niet iedereen benoemde daarbij exact dezelfde groepen, maar in grote lijnen kunnen de volgende varianten worden onderscheiden:

- *Buren onderling*: In de loop der tijd ontstaat een conflictsituatie tussen directe buren. Hierbij zijn vaak twee, maar soms ook drie of vier huishoudens betrokken: directe buren, achterburen of soms (bij flats) boven- en onderburen. Andere omwonenden staan buiten het conflict. Als het burenconflict ontaardt in intimidatie is meestal sprake van machtsongelijkheid: bijvoorbeeld tussen een breed geschouderde, dominante man en buren die minder weerbaar zijn of in ieder geval geen raad weten met de situatie. In enkele gevallen is sprake van wederzijdse intimidatie. De oorspronkelijke aanleiding, die vaak erg beperkt was, kan liggen in woonoverlast, maar soms ook elders zijn ontstaan (op straat, op school van de kinderen). Ook kan sprake zijn van cultuurverschillen (andere leefstijlen, etnische achtergronden).
- *Een gezin tegen de buurt*: Een specifiek gezin (soms enkele gezinnen) vertoont normafwijkend gedrag en terroriseert de buurt. Er zijn veel omwonenden die daar last van hebben, al zullen zij uit angst niet gauw hun mond open doen. In een aantal gevallen, maar zeker niet altijd, is er een relatie met drugshandel of andere criminaliteit en soms gaat de intimidatie van generatie op generatie verder.
- *De buurt tegen een gezin*: Een buurt trekt gezamenlijk op tegen een specifiek gezin. Het gezin of een van de gezinsleden wordt verweten iets fout te hebben gedaan (in ieder geval in de beleving van de bewoners) of niet in de buurt te passen. Het komt ook voor dat een buurt probeert te voorkomen dat een vrijkomende woning wordt verhuurd of verkocht aan buitenstaanders en zich bij voorbaat intimerend gedraagt naar gegadigden die de woning komen bezichtigen. Deze vorm (van een buurt tegen een gezin) komt eigenlijk alleen voor in traditionele volkswijken met een sterke sociale binding. Een deel van de daders vertoont onder normale omstandigheden redelijk geaccepteerd gedrag, maar misdraagt zich in de groep.
- *Ernstige sociale of psychiatrische problematiek*: Ook psychiatrische problematiek (zoals psychosen), drugs- of alcoholverslaving of multiprobleemgedrag kunnen aanleiding geven tot intimidatie of gedrag dat als zodanig wordt ervaren. Kenmerkend voor deze gezinnen is dat men

de regie over het eigen leven kwijt is. Strikt genomen is eigenlijk geen sprake van intimidatie, in ieder geval niet in de betekenis van bewust invloed uitoefenen op de omgeving (wel vaak binnen het gezin overigens). Voor de omgeving kan deze vorm echter minstens zo bedreigend zijn als andere vormen van intimidatie door het onvoorspelbare, onhandelbare en soms gewelddadige of dreigende gedrag, vooral bij psychiatrische problematiek.

NB Naast deze vier hoofdvormen werden incidenteel nog enkele andere vormen naar voren gebracht die eigenlijk buiten de definitie van dit onderzoek vallen (extreme woonoverlast) maar voor de volledigheid toch worden genoemd:

- *Intimidatie door kinderen/jongeren:* Intimidatie door (groepen) jongeren op straat is een vorm van intimidatie die buiten dit onderzoek valt. Soms is er echter een raakvlak met woonoverlast, bijvoorbeeld omdat het wangedrag door kinderen wordt gedekt door hun intimiderende ouders. Wie de kinderen (rechtstreeks of via de ouders) aanspreekt op hun gedrag krijgt direct de ouders op het dak (met een klap of dreigement) of is daar bang voor. Doordat de kinderen niet worden geremd (noch door de buurt – uit angst –, noch door hun ouders) kan ook hun gedrag op straat steeds intimiderender vormen aannemen: ‘je kunt me toch niets maken’. Ook kan intimidatie ontstaan als gevolg van overlast door kinderen, waarbij de ouders hun kinderen niet de baas kunnen. Tot slot zijn er groepen jongeren die zonder hulp van hun ouders intimiderend zijn en daarbij ook woningen en tuinen van slachtoffers niet ontzien. Ook dit betreft vaak kinderen waarop de ouders geen invloed uitoefenen of die door de ouders worden gedekt. In sommige gevallen richten de jongeren zich specifiek tegen een bepaald gezin.
- *Intimidatie in de winkel:* In een van de wijken werd een situatie genoemd waarbij winkels werden bezocht door een groepje personen dat zeer intimiderend, zonder veel te zeggen, spullen meenam zonder te betalen. Dit gedrag door personen, die in dezelfde wijk woonden als klanten en personeel, heeft een enorme impact gehad in de buurt. De daders zijn overigens wel aangehouden.
- *Intimidatie richting instellingen:* Met name de woningstichtingen melden ook zelf slachtoffer te worden van intimidatie. In sommige gevallen is er geen relatie met intimidatie in het kader van extreme woonoverlast. Het komt echter voor dat een intimiderende persoon behalve zijn burens ook medewerkers van de woningstichting of andere organisaties bedreigt. In andere gevallen hebben de slachtoffers zo genoeg van de woonoverlast dat zij zich zelf vrij intimiderend opstellen richting woningstichting, bijvoorbeeld met de eis onmiddellijk actie te ondernemen of een andere woning toe te wijzen.

2.2 Uitingsvormen

Intimidatie bij woonoverlast komt op verschillende manieren tot uitdrukking. Hoewel overlast op zichzelf geen intimidatie is, geven verschillende geïnterviewden expliciet aan dat deze vorm van intimidatie bijna altijd gepaard gaat met *overlast*, in het bijzonder geluidsoverlast, vervuiling en het ontbreken van zorg voor de woonomgeving. Die overlast wordt niet alleen veroorzaakt door het intimiderende huishouden, maar vaak ook door bezoekers daarvan.

Daarnaast worden de volgende uitingsvormen regelmatig genoemd:

- *Fysieke agressie:* In een aantal gevallen is sprake van fysiek geweld tegen de slachtoffers, al dan niet met wapens. In veel gevallen zal het niet zover komen. Echter de wetenschap dat een intimiderend huishouden of diens vriendenkring geweld niet schuwt, in combinatie met andere vormen van intimidatie zoals hieronder genoemd, kan zeer intimiderend zijn. De angst wordt verder aangewakkerd door berichten in de media over incidenten die wel zijn geëscaleerd tot fysieke agressie.
- *Verbale bedreiging:* Er kan sprake zijn van verbale dreigementen, bijvoorbeeld dreigen te slaan of te vernielen als men de dader aanspreekt op het gedrag of daarvan melding maakt bij politie of woningstichting. Daders hebben daarbij vaak een grote mond (‘Ik trek je kop van je romp’). Ook komt het voor dat seksueel getinte opmerkingen naar voorbijgangers of buurtgenoten

worden gemaakt. Het komt voor dat men ongevraagd bij slachtoffers in de woning naar binnen loopt om te zeggen wat men ergens van vindt.

- *Visuele bedreiging*: Benadrukt wordt dat bedreiging niet altijd verbaal wordt geuit. Ook het op een bepaalde manier kijken of aannemen van een bepaalde houding kan soms al uitermate bedreigend overkomen. In enkele gevallen wordt zelfs gemeld dat daders openlijk met wapens rondlopen of in ieder geval bekend is dat zij vuurwapengevaarlijk zijn. Ook kan men bij elkaar voor het raam en in de tuin gaan staan.
- *Anonieme bedreiging*: Het komt ook voor dat bedreigingen anoniem worden geuit, door briefjes in de bus, aanbellen en weglopen, op ramen kloppen, anonieme telefoontjes of SMS berichten. Meerdere malen werd benadrukt dat dergelijke psychische terreur eigenlijk erger is dan het geven van een klap, zeker indien deze langer voortduurt. Bovendien is anonieme psychische terreur vaak lastig te bewijzen.
- *Vernieling*: Soms worden vernielingen aangericht aan huis, tuin of auto van slachtoffers. Dat gebeurt soms openlijk, maar meestal heimelijk. Er zijn geen getuigen of deze willen zich niet melden. Gezien de voorgeschiedenis is het waarschijnlijk dat de intimiderende personen (persoonlijk of via anderen) verantwoordelijk zijn voor de vernielingen, maar bewijzen ontbreken meestal. Iemand tekende daar wel bij aan dat het intimiderende gezin vaak (en deels onterecht) de schuld krijgt van alles wat er in de straat gebeurt. Voorbeelden: leksteken van autobanden, krassen op de autolak, onkruidbestrijdingsmiddel op het gazon, ramen ingooien. Ook het vergiftigen van huisdieren komt voor. Iemand merkte op dat de impact van dergelijke voorvallen (op de gemoedsrust en angstgevoelens) veel zwaarder lijkt te wegen dan de financiële schade.
- *Treiteren*: Heel vaak komt het voor dat dingen gebeuren die (net) niet strafbaar zijn, maar wel buitengewoon irritant. Deze activiteiten worden bewust uitgevoerd om de ander te treiteren. Het komt voor dat mensen bijvoorbeeld aan de andere kant van Nijmegen boodschappen gaan doen omdat ze weten dat ze daar de burens tegenkomen. Afgezien van tomaten en eieren tegen de ramen gaat het bijvoorbeeld om: voortdurend op iemands parkeerplaats parkeren, harde muziek, kinderen van het gezin lastig vallen, extra hard met de deuren slaan, schelden, eigen kinderen of buurtkinderen opzetten tegen het gezin, over de schutting heen sproeien, een paar kuub zand in de tuin storten, op auto's gaan zitten. Vergelijkbaar gedrag kan zich overigens ook voordoen bij de variant van ernstige sociale of psychiatrische problematiek, maar is in dat geval niet bedoeld om (bewust) te treiteren.

Probleem bij intimidatie is vaak dat veel vormen van intimiderend gedrag zoals hierboven genoemd volgens de wet *niet of nauwelijks strafbaar* zijn. Dreigend kijken of treitergedrag is bijvoorbeeld niet verboden. Regelmatig werd benadrukt dat mensen die intimideren meestal net buiten de grenzen van het strafrecht weten te blijven, maar ondertussen de psychologische druk op het slachtoffer steeds verder opvoeren. Woningstichtingen melden dan ook dat zij soms eerder vinden dat er sprake is van intimidatie dan dat de politie dat vindt.

Als meer mensen zijn betrokken *houden zij vaak hun mond*. Dat gebeurt indien meer buurtbewoners een specifiek gezin intimideren met stiekeme vernielingen in bedreigingen. De daders maken deel uit van de groep en weten dat waarschijnlijk ook van elkaar, maar als de politie een onderzoek start 'heeft niemand iets gedaan': men verschuilt zich achter elkaar. Sommige buurtbewoners zouden meedoen om er bij te kunnen horen. Maar ook als een hele buurt slachtoffer is van een huishouden houdt men vaak de mond en kijkt de andere kant op als men al getuige is. Dat gebeurt uit angst, maar soms ook omdat men buurtgenoten (in bepaalde gevallen ook familieleden) niet wil afvallen. Een van de geïnterviewden omschreef dat als negatieve saamhorigheid 'je bent een van ons' (klaarstaan voor elkaar ook al ben je het niet met elkaar eens). Deze varianten komen vooral voor in traditionele volkswijken.

Enkele geïnterviewden wijzen er ook op dat de *beleving* van slachtoffers een rol kan spelen bij de vraag of sprake is van intimidatie. Gedrag dat in bepaalde wijken als redelijk normaal wordt beschouwd kan in een andere wijk of door andere personen als zeer intimiderend worden ervaren.

Iemand anders merkte op dat wat wel of niet als acceptabel wordt beschouwd ook een politiek gegeven is. Door het opstellen van gedragsregels (door een woningstichting, binnen een wijk of binnen de hele gemeente) kunnen dergelijke normen worden opgesteld en naar de bewoners worden gecommuniceerd. Ook een deel van de geïnterviewden benadrukt dat er geen gemeenschappelijke definitie van intimidatie bestaat en de grens tussen woonoverlast en intimidatie niet altijd duidelijk is.

Intimidatie heeft uiteraard grote impact op het slachtoffer, die er langzaam aan 'kapot' kan gaan. Als sprake is van openlijke intimidatie en geweldsincidenten kan dat echter ook een grote *impact op de buurt* hebben. De andere bewoners kennen niet precies de achtergronden maar worden bang van de dingen die zij zien gebeuren.

2.3 Andere gemeenschappelijke kenmerken van intimidatie

In de vorige paragraaf is een aantal concrete uitingsvormen van intimidatie omschreven. Op een iets abstracter niveau zijn in ieder geval de volgende kenmerken meestal van toepassing:

- *Macht uitoefenen*: Intimidatie is een vorm van macht uitoefenen. Daarbij is de dader vaak fysiek de sterkere partij. Mensen die intimideren willen duidelijk laten zien wie er de baas is en de norm bepaalt. Dit proces wordt ook wel omschreven als een soort terreinafbakening. Omdat dat vaak indirect en psychologisch gebeurt, zijn strafbare feiten vaak niet te bewijzen, maar buurtbewoners die zich verzetten tegen deze macht zullen dat merken. Door intimidatie richting potentiële huurders of kopers bij een leegkomende woning kunnen ongewenste bewoners worden geweerd. Dat kan leiden tot langere leegstand en verkopers moeten soms ver zakken met de vraagprijs om te kunnen verkopen. Bij zittende bewoners is verhuizing van slachtoffers uit de buurt soms het expliciete doel, regelmatig blijkt dat ook te lukken. Daders krijgen daarmee een bevestiging dat hun tactiek werkt. Zo'n bevestiging krijgen ze ook als de slachtoffers geen weerwoord hebben en de intimidatie kan voortduren: de machtspositie kan daardoor steeds sterker worden.
- *Zich nergens iets van aantrekken*: Huishoudens die intimideren trekken zich weinig aan van wat anderen vinden of hoe zij iets ervaren. Intimidatie heeft dan ook vaak te maken met gebrek aan respect voor andere bewoners. 'Ze hebben het idee dat de buurt van hen is'. Een van de geïnterviewden gaf expliciet aan dat intimidatie eigenlijk altijd te maken heeft met verstoorde relaties: men is niet in staat problemen op een normale manier op te lossen. Ervaren overlast is dan ook niet bespreekbaar.
- *Multiprobleemgezinnen*: Eerder werd aangegeven dat overlast vanuit multiprobleemgezinnen een van de basisvarianten van intimidatie is. In verschillende interviews werd echter aangegeven dat ook andere varianten vaak samenhangen met allerlei andere problemen in het betreffende huishouden. Zo is vaak sprake van sociale en financiële problemen, drugs- of alcoholverslaving, opvoedingsproblemen en mogelijk ook geweld binnen het gezin. Soms is er een link met kleine of grote criminaliteit.
- *Langdurig*: Bij intimidatie is geen sprake van korte incidenten, maar een situatie die zich heel lang kan voortslepen en in de loop der tijd verder kan verergeren.

2.4 Ontstaan en verloop

In de volgende paragrafen worden het ontstaan en verloop, de duur en het einde van intimidatie besproken. Vooraf moet worden benadrukt dat er een grote verscheidenheid bestaat en de verschillende cases dus heel verschillend verlopen. Ernstige intimidatie kan ineens de kop opsteken maar ook heel geleidelijk ontstaan. Het kan zich jarenlang voortslepen maar in andere gevallen al snel definitief stoppen. De beschrijving wordt verder bemoeilijkt omdat het voor de geïnterviewde organisaties vaak moeilijk is zich een exact beeld te vormen van de ontstaansgeschiedenis. Desondanks is geprobeerd het verloop in algemene termen te omschrijven.

Bij conflicten tussen *buren onderling* lijkt vaak sprake te zijn van een opmerkelijk kleine oorspronkelijke aanleiding. Het kan bijvoorbeeld zijn ontstaan met een conflict over een overhangende tak, een schutting, een piepende deur, gedrag van huisdieren, de plaats waar een auto wordt geparkeerd of een ruzie tussen kleine kinderen. Problemen kunnen ook zijn ontstaan door dingen die in het verleden elders zijn gebeurd, soms ook omdat familieleden ooit ruzie hadden. Het kan ook zijn dat het gewoon vanaf het begin 'niet klikt' tussen twee personen of door vooroordelen en discriminatie.

Men gaat zich steeds meer storen aan elkaar, mede omdat de problemen niet bespreekbaar zijn. Naarmate het conflict verder escaleert is er een hele geschiedenis vooraf gegaan en is de oorspronkelijke aanleiding langzamerhand totaal irrelevant geworden.

Indien een *hele buurt in actie komt tegen een huishouden* waren er vaak andere aanleidingen. In algemeenheid is de buurt van mening dat het gezin niet past in de buurt. Het kan bijvoorbeeld gaan om gedrag dat niet geaccepteerd wordt: zedendelicten/incest of een hek rond hun tuin onder stroom zetten, maar ook mensen die buurtgenoten aangaven bij de politie. Een huishouden dat klaagt over overlast van anderen kan ook mikpunt worden van intimidatie. Ook andere vormen van afwijkend gedrag zoals niet meedoen met de oranjegekte (bij WK voetbal), de winkel waar men boodschappen doet of kleding en leefstijl kunnen een aanleiding zijn. Soms betreft het discriminatie of vooroordelen, bijvoorbeeld tegen een allochtoon of voormalige TBS-er.

Indien de *hele buurt last heeft van een persoon* is vaak sprake van afwijkende normen. Ook daar kan een zekere escalatie inzitten, maar de omgeving blijft vaak op de achtergrond om problemen te vermijden. Daardoor wordt er geen grens gesteld en kan de situatie verergeren. Als iemand uiteindelijk de stoute schoenen aantrekt en als reactie direct wordt bedreigd of eieren tegen zijn huis krijgt, is dat een bevestiging voor de hele buurt dat ze zich er beter niet mee kunnen bemoeien. Omdat de buurt niet ingrijpt kunnen de spanningen lange tijd steeds verder oplopen, waardoor de uiteindelijke escalatie bij deze vorm groter kan zijn. Als er echt iets ernstigs gebeurt is de buurt ineens wel bereid in actie te komen. Indien er een link is met criminaliteit heeft de buurt er soms belang bij om niet in conflict te komen, bijvoorbeeld omdat ze mee profiteren via heling. Als er een link bestaat met criminaliteit betekent dat overigens niet dat daar ook de aanleiding ligt: iemand benadrukte dat de oorspronkelijke aanleiding te gaan intimideren waarschijnlijk dezelfde is als in andere situaties. Volgens iemand anders kan 'bescherming van broodwinning' wel degelijk een reden zijn om te gaan intimideren.

Soms ontstaat intimidatie na *veranderingen in de persoonlijke omstandigheden*. Het kan bijvoorbeeld gaan om een verhuizing naar een nieuwe buurt. Gedrag dat in de oude buurt normaal was wordt in de nieuwe buurt niet geaccepteerd of als intimiderend ervaren of de buurtbewoners weten er niet mee om te gaan. Het kan gaan om moeilijke bewoners die in een relatief nette buurt komen wonen, of juist heel nette bewoners in een moeilijke buurt. Ook andere veranderingen zoals de komst van een nieuwe partner in een gezin kan een startpunt zijn voor intimidatie.

Intimidatie kan *verder escaleren* door de manier waarop het slachtoffer reageert (zie ook paragraaf 3.2). Pogingen het conflict te sussen kunnen averechts uitwerken. De kans daarop is des te groter omdat het slachtoffer vaak ook opgefokt is door de langdurige overlast of intimidatie die al langere tijd vooraf ging. Wanneer uiteindelijk de corporatie of politie ingrijpt kan dat leiden tot een (permanent of tijdelijke) oplossing, maar niet zelden juist tot een verdere escalatie. Een van de geïnterviewden voegde daar aan toe dat intimidatie ook kan ontstaan bij mensen die eerder goed contact hadden en vaak bij elkaar 'op de koffie' kwamen. Zij had de indruk dat in die situatie conflicten gemakkelijker escaleren, mogelijk omdat men elkaar beter kent en meer 'munitie' heeft om te treiteren. Daardoor kun psychische terreur in deze situaties ook ernstiger vormen aannemen: men kent elkaars 'zwakke plekken'.

2.5 Duur en einde

De duur van gevallen van intimidatie kan sterk variëren. Iemand merkte daarover op: intimidatie duurt net zo lang tot iemand er echt genoeg van heeft. Dan besluit een slachtoffer om maar te gaan verhuizen of er ontstaat een grote escalatie, waarna kan worden opgetreden. De vraag hoe lang men het volhoudt heeft ook te maken met de tolerantiegraad.

Probleem bij intimidatie is dat er vaak geen echt strafbare dingen gebeuren, zodat er weinig mogelijkheden zijn voor woningstichting en politie om in te grijpen. Dat kan pas als het uit de hand loopt en er wel strafbare dingen gebeuren. Vervolgens kan de dader worden aangepakt via het strafrecht of via een kort geding het huis worden uitgezet. Voor bemiddeling is het meestal te laat, maar soms blijken mensen gevoelig voor het dreigement van huisuitzetting. Er zijn echter regelmatig situaties geweest waarbij verhuizing van het slachtoffer de enige oplossing bleek te zijn. Overigens wordt ook gemeld dat slachtoffers soms stilzwijgend vertrekken en nooit een duidelijk signaal naar woningstichting of politie hebben afgegeven.

Wanneer de grens van strafbare feiten eenmaal is overschreden kan de intimidatie snel worden beëindigd, maar als dat niet gebeurt kan de intimidatie lang voortduren. Ook indien de rechter bij een kort geding beslist dat er onvoldoende reden is voor uitzetting kan het veel langer duren; een bodemprocedure is dan nog mogelijk maar duurt aanzienlijk langer. De uiteindelijke duur loopt uiteen van enkele maanden tot meerdere jaren (tot wel 8 jaar). Daarbij kan sprake zijn van een sluimerende situatie: het blijft enige tijd rustig waarna er in een keer weer een escalatie ontstaat. In andere gevallen echter neemt intimidatie langzamerhand af zonder dat er iemand verhuist, soms door inspanningen van de verschillende organisaties maar soms ook zonder ingrijpen. In een van de interviews ook opgemerkt dat in situaties waarin het slachtoffer alles over zijn kant laat gaan en uit angst steeds meer accepteert er niet snel een escalatie zal ontstaan. Gevolg is wel dat deze situaties van (vaak verborgen) intimidatie lang kunnen voortduren. Als slachtoffers zich heel strikt opstellen komt er sneller een escalatie, waardoor ook sneller kan worden ingegrepen.

In sommige gevallen duurt alleen de *dossiervorming* al een jaar. Dat komt mede omdat slachtoffers vaak huiverig zijn om aangifte te doen. Wanneer problemen bij de woningstichting of politie bekend worden, spelen ze vaak al langere tijd. Anderen geven aan dat de bereidheid om een probleem echt op te lossen (bij slachtoffers en bij corporatie, gemeente en politie) en de mate waarin de organisaties feitelijk samenwerken bepalend zijn voor de uiteindelijke tijd dat intimidatie kan voortduren (zie ook paragraaf 3.4).

Of intimidatie eindigt met een strafrechtelijke aanpak of verhuizing (van dader of slachtoffer) varieert: 'dat is absoluut niet voorspelbaar'. Soms helpt het, terwijl in andere gevallen nieuwe problemen ontstaan als de dader weer vrijkomt of met nieuwe burens. Het komt ook voor dat mensen na een uitzetting geen ander huis krijgen en intrekken bij familie of vrienden, waarna de problemen alsnog opnieuw beginnen. Anderen komen terecht op straat, in crisisopvang of maatschappelijke opvang.

In een aantal interviews werd aangegeven dat bepaalde daders 'niet te redden' zijn en altijd problemen zullen geven. Herstructurering van overlastgevend straten (waar meer buurtbewoners samen intimideren) zal leiden tot spreiding over de stad, waardoor de overlast kan afnemen.

Verklarende factoren

In het vorige hoofdstuk zagen we onder meer hoe eenvoudige overlastsituaties, vooroordelen of onenigheid uiteindelijk kunnen escaleren tot intimidatie. Maar dat gebeurt natuurlijk lang niet altijd. In de meeste gevallen komen de betrokkenen onderling tot een oplossing, al dan niet na bemiddeling, of blijft de onenigheid lang voortduren, maar zonder dat sprake is van intimidatie. In dit hoofdstuk wordt omschreven welke factoren van invloed zijn op het ontstaan, escaleren en voortduren van intimidatie. Deze analyse is vooral van belang om in de toekomst escalatie zoveel mogelijk te voorkomen of zo vroeg mogelijk te kunnen beëindigen.

Achtereenvolgens bespreken we in hoeverre kenmerken van de daders, de manier waarop het slachtoffer reageert, omgevingskenmerken en de aanpak door samenwerkende partners van invloed is op het verloop en escalatie van intimidatie.

3.1 Persoonlijke kenmerken van de dader

Persoonlijke kenmerken van de dader worden veelvuldig genoemd als redenen waarom intimidatie kan ontstaan. De verschillende relevante kenmerken worden hieronder beschreven.

- *Onvermogen om te communiceren* wordt in bijna alle interviews expliciet genoemd als belangrijke reden voor het ontstaan én voortduren van intimidatie. De meeste mensen zijn in staat om overlastsituaties of onenigheid via een normaal gesprek bespreekbaar te maken en afspraken te maken voor de toekomst. Bij intimidatie lijkt dit vermogen om te communiceren en te luisteren bij de dader (en soms bij beide partijen) te ontbreken en worden conflicten liever 'met de vuist' of met dreigende taal opgelost. Bovendien weet men uit ervaring dat die agressieve benadering vaak het gewenste effect heeft. Sommigen hebben het idee dat de overheid het laat afweten en nemen daarom het heft in eigen handen.
- *Mentaliteit* van de daders wordt genoemd als een belangrijke bepalende factor, in het bijzonder het gebrek aan inlevingsvermogen en het geen rekening willen houden met anderen: intolerantie. De (sociale) intelligentie van daders wordt eveneens vaak genoemd: meerdere geïnterviewden spreken expliciet over domheid en/of impulsief gedrag ('kort lontje'), anderen spreken over het abstractieniveau van de daders. Een van de geïnterviewden gaf aan dat jaloezie soms ook een rol speelt.
- *Ontbreken van een vaste dagbesteding* wordt ook soms genoemd als reden voor escalatie. Mensen die de hele dag in en rond hun woning zitten en geen zinvolle dagbesteding hebben, hebben immers meer tijd om zich te ergeren aan hun omgeving en die omgeving lastig te vallen.
- *Culturele verschillen* (tussen dader en slachtoffer) worden soms als reden genoemd. Het kan gaan om etnische verschillen, afwijkende leefstijlen of een generatiekloof. Daardoor ontstaan irritaties (ander dagritme, kookgewoonten, luidruchtigheid) en verloopt de communicatie minder soepel. Er bestaat verschil van mening over de rol van etnische verschillen op intimidatie: volgens sommige geïnterviewden spelen deze eigenlijk geen rol terwijl anderen wel cases

aandragen waar etnische verschillen een rol hebben gespeeld. Iemand gaf aan dat mensen uit bepaalde culturen eerder worden 'getriggerd' om op een bepaalde manier te reageren. Bij asielzoekers kan ook sprake zijn van (oorlogs)trauma's, spanningen en soms overbewoning.

- Bij intimidatie ontstaan door *psychiatrische en sociale problemen* kunnen bovenstaande problemen eveneens aan de orde zijn, maar wordt de intimidatie veroorzaakt door ziektebeeld of verslaving. Maar ook bij andere vormen van intimidatie kunnen psychische en sociale problemen en (spanningen door) problemen achter de voordeur een rol spelen. Ook werd genoemd dat intimidatie gemakkelijker kan ontstaan bij mensen die geen richting kunnen geven aan hun leven of niet 'lekker in hun vel zitten'. Feitelijke incidenten ontstaan natuurlijk ook regelmatig onder invloed van alcohol en/of drugs. Veel daders hebben eigenlijk hulpverlening nodig, maar weigeren dat.

In situaties waarin *meerdere buurtgenoten* intimiderend gedrag vertonen naar een gezin kunnen de genoemde factoren eveneens, maar wellicht in mindere mate, van invloed zijn geweest. Sommige geïnterviewden zijn er echter van overtuigd dat de kern van de problemen dan wordt gevormd door de mentaliteit van slechts een of twee huishoudens.

Bij *hoger gesitueerden* komt intimidatie zoals hier beschreven aanzienlijk minder voor. In meerdere interviews werd er echter op gewezen dat ook onder deze groep conflicten en overlast soms op een onaangename en geniepige manier verlopen. Zij gebruiken daarvoor echter andere subtielere methoden, zoals formele correspondentie, aangiftes over en weer, bewaarschriften, verklikken of een gang naar de rechter. Voor slachtoffers kunnen ook deze methoden uitermate irritant zijn.

3.2 Reactie door het slachtoffer

Mensen die slachtoffer worden van (een aanloop naar) intimidatie kunnen daar op heel verschillende manieren op reageren. In veel interviews werd er op gewezen dat de reactie van slachtoffers zeker mede bepalend kan zijn voor het ontstaan en escaleren van intimidatie. Toch kan dat het slachtoffer meestal niet worden verweten en is het in veel situaties vrijwel onmogelijk om als slachtoffer op een 'goede' (deëscalerende) manier te reageren.

- Wanneer slachtoffers van overlast of treiteren de daders *aanspreken* op hun gedrag, verloopt dat gesprek vaak niet soepel. Afgezien van kenmerken van de daders zoals hierboven genoemd (zoals onvermogen te communiceren, mentaliteit en verslaving) kunnen verschillen in leef- en communicatiestijlen daarbij een rol spelen. Omdat de problemen soms al enige tijd bestaan zijn de slachtoffers vaak enigszins opgefokt, waardoor ze niet altijd rustig kunnen blijven. De situatie zal dan ook niet worden opgelost maar eerder verergeren waardoor de relatie definitief verstoord kan raken.
- Veel slachtoffers zijn *bang* of *weten niet hoe met de situatie om te gaan* en trekken zich steeds verder terug in hun schulp. Zij zullen geen actie ondernemen, noch naar de daders noch naar bijvoorbeeld woningstichting of politie. Zelfs indien deze organisaties daarop aandringen zal men niet gauw aangifte durven te doen, omdat ze er niet op vertrouwen dat de situatie daardoor zal verbeteren. Volgens sommige geïnterviewden is die angst terecht: 'er is niet echt een adequaat instrument om de underdog te beschermen'. Er werden zelfs situaties gemeld waarin de politie adviseert er niet te veel tegenin te gaan 'want hij is vuurwapengevaarlijk'. De daders maken gebruik van hun aldus ontstane machtspositie en zullen deze bij gebrek aan een weerwoord steeds verder versterken. Sommige slachtoffers verhuizen in stilte zonder de reden echt te melden. Daarmee zijn de problemen soms opgelost, soms ontstaan ze weer opnieuw.
- Wanneer slachtoffers wel de problemen melden en *aangifte doen*, terwijl de betrokken organisaties onvoldoende mogelijkheden hebben de problematiek aan te pakken, kan de relatie verder verstoord raken en het intimiderend gedrag verergeren.
- Sommige geïnterviewden noemen situaties waarin er *iets aan de hand is met het slachtoffer*, zoals een psychische gevoeligheid of onevenwichtige overgevoeligheid voor overlast. Als ze daarover gaan klagen bij buurtbewoners kunnen ze uiteindelijk slachtoffer worden van

intimidatie. Sommige mensen lijken intimidatie min of meer 'over zich af te roepen'. Ook 'positief afwijkend gedrag' (niet mee willen doen aan de mores uit de buurt) kan een rol spelen. Wanneer behalve de dader ook het slachtoffer wordt gekenmerkt door factoren genoemd in paragraaf 3.1 (onvermogen te communiceren, bepaalde mentaliteit, ontbreken vaste dagbesteding en diverse psychiatrische of sociale problematiek) draagt dat vaak niet bij aan deëscalatie.

- Ook slachtoffers maken zich soms *schuldig aan strafbare feiten*. Soms ontstaat intimidatie jegens iemand die zich eerder schuldig maakte aan bijvoorbeeld zedendelicten, ook al waren de betreffende bewoners niet betrokken bij die incidenten. Het kan ook voorkomen dat slachtoffers zich schuldig maken aan agressie of vernieling na langdurige overlast. Terugpesten helpt echter meestal niet, maar zal de situatie verergeren. In sommige situaties zijn beide partijen min of meer als dader aan te merken of is het in ieder geval moeilijk er achter te komen wie eigenlijk het slachtoffer is. Dat komt mede omdat daders zich niet zelden ook als slachtoffer positioneren. Slachtoffers voelen zich vaak erg angstig en dat kan grote impact hebben: "Het belangrijkste is dat ze zich in de kern van het basisbestaan van veiligheid zwaar aangetast voelen in hun huis en in de directe omgeving". Het komt voor dat slachtoffers niet meer naar huis durven of niet buiten durven te komen, uit angst voor bijvoorbeeld brandstichting, agressie of binnendringen van de woning. Ook kunnen ze bang zijn dat hun kinderen iets wordt aangedaan. Het komt ook wel eens voor dat bewoners in een bewonersoverleg bepaalde dingen naar voren brengen, maar daar prompt op worden aangesproken op zo'n manier dat ze besluiten om niet langer deel te nemen aan dat overleg.

3.3 Invloed van de omgeving

Geïnterviewden verschillen van mening waar het gaat om de invloed van de omgeving. Men is het er wel over eens dat in bepaalde (sociaal zwakkere) wijken intimidatie vaker voorkomt dan in andere wijken. De vraag is echter of dat alleen komt omdat hier relatief veel mensen wonen met de persoonlijke kenmerken zoals beschreven in paragraaf 3.1, of dat kenmerken van de omgeving ook een rol kunnen spelen. Volgens sommigen is dat laatste inderdaad het geval:

- In bepaalde wijken is sprake van bepaalde omgangsvormen, waarbij agressief en intimiderend gedrag, maar ook overlasterisituaties redelijk geaccepteerd zijn. Bewoners zullen daardoor minder geremd zijn intimiderend gedrag te vertonen. Buurtbewoners zullen daar eerder accepteren dat iemand zich intimiderend opstelt naar bepaalde omwonenden. Enkele geïnterviewden merkten daarbij op dat deze verkeerde omgangsvormen zich zo konden ontwikkelen omdat de overheid in het verleden niet altijd optrad tegen wantoestanden in bepaalde wijken, waardoor het nu niet eenvoudig is dat patroon te doorbreken.
- In wijken met sterke sociale verbanden en/of een dominante invloed van bepaalde huishoudens (ook zonder dat die intimideren) zullen veel bewoners de ogen sluiten voor wat er gebeurt ('wegkijkcultuur') of geen aangifte willen doen tegen buurtgenoten of familie, deels uit angst, deels om hun (buurt)genoten niet af te vallen en mogelijk ook omdat zij niet goed weten hoe dat aan te pakken.

Het proces van intimidatie kan zich versterken. Wanneer mensen die zich 'normaal' gedragen worden weggepest en anderen ontmoedigd om een woning te accepteren kunnen er steeds meer mensen komen te wonen die zich intimiderend gedragen.

3.4 De aanpak door samenwerkingspartners

Tot slot van dit hoofdstuk bekijken we in hoeverre de aanpak door samenwerkingspartners van invloed is op het verloop van intimidatie. In de ideale situatie zou intimidatie moeten worden beëindigd door (gezamenlijk of in ieder geval effectief) ingrijpen van de partners zoals de politie, woningstichting en gemeente. In praktijk is een effectieve aanpak echter lastig. Daarbij worden de volgende knelpunten naar voren gebracht:

- Bewoners melden problemen niet, of uitsluitend anoniem, en willen geen aangifte doen. Zowel slachtoffers als eventuele getuigen zijn vaak terughoudend om problemen te melden, onder meer uit angst dat ze er nog meer problemen voor terugkrijgen. Door het ontbreken van formele meldingen, getuigenverslagen of aangiftes is het moeilijker voor de instellingen om in actie te komen. Soms wordt geprobeerd om de overlast te laten constateren door derden, zoals een huismeester of particulier beveiligingsbureau. Voor een rechter is een formele aangifte niet altijd een vereiste. Iemand merkte op dat juist de meest extreme intimidaties misschien wel het langst onopgemerkt blijven vanwege angst bij de slachtoffers.
- Slachtoffers moeten beschermd worden. Vooral woningstichtingen geven aan dat dit een dilemma kan zijn: als zij de daders aanspreken op hun gedrag kunnen de slachtoffers er vervolgens nog eens extra van langs krijgen. Wanneer wangedrag anoniem is gemeld is het vrijwel onmogelijk in actie te komen zonder dat de identiteit van de melder duidelijk wordt.
- Het is vaak moeilijk een gesprek aan te gaan met mensen die intimideren. Vaak lukt het een woningstichting in gesprek te komen met veroorzakers van overlast (ook nadat dat de burens mislukt was), maar juist bij mensen die zich schuldig maken aan intimidatie is dat niet altijd mogelijk. Toch blijkt men soms gevoelig voor de dreiging met sancties zoals strafrechtelijke vervolging of huisuitzetting. Iemand meldde dat huurders met psychiatrische problematiek medewerkers van een woningstichting vaak niet eens binnen zullen laten (anderzijds merkt iemand op dat er voor dergelijke problemen wel afspraken en netwerken bestaan). De woningstichtingen hebben het liefst dat mensen onderling hun problemen oplossen, maar in het stadium van intimidatie is dat over het algemeen niet (meer) mogelijk.
- Voor de betrokken organisaties is het vaak moeilijk zich een beeld te vormen van wat er precies gebeurt. Daders en slachtoffers zijn uiteraard partijdig en geven niet altijd hetzelfde beeld van de gebeurtenissen. Er zijn vaak geen getuigen of zij willen niet meewerken. Niet zelden positioneert de dader zich ook als slachtoffer en in sommige gevallen valt beide partijen wel iets te verwijten. De oorspronkelijke aanleiding is vaak al helemaal moeilijk te achterhalen, maar in feite ook niet meer relevant. Het conflict draait dan ook niet om wezenlijke twistpunten (die op te lossen zijn) maar is meestal volledig buiten proporties geraakt.
- Soms worden problemen veroorzaakt door kinderen, die door de ouders niet goed in de hand gehouden kunnen worden. Het aanspreken van ouders heeft dan weinig effect. Woningstichting en politie proberen dan rechtstreeks met de kinderen in contact te komen.

De samenwerking tussen partners kan volgens diverse van de geïnterviewden nog wel verbeteren. In een aantal interviews werd aangegeven dat de woningstichtingen vaak terughoudend zijn om probleemhuishoudens echt aan te pakken. Anderen constateren dat de politie pas in actie kan komen als er strafbare feiten zijn gepleegd, dus bijvoorbeeld als er al klappen zijn gevallen, of dat deze niet komt wanneer problemen worden gemeld. In een aantal gevallen wordt een zaak voor een rechter gebracht, maar ziet deze onvoldoende reden voor een straf of huisuitzetting. Of er wordt een kleine boete opgelegd voor gepleegde agressie, waarmee echter de problemen niet zijn opgelost en het woongenot niet wordt hersteld.

Als gevolg van het ontbreken van actie, mede door de in het begin van deze paragraaf genoemde omstandigheden, is het lang niet altijd mogelijk gebleken daders aan te pakken en slachtoffers te beschermen. Gevolg daarvan is dat in de praktijk regelmatig, al dan niet met hulp van de woningstichting, het slachtoffer verhuist in plaats van de dader.

Als dilemma wordt ook genoemd de situatie van een door de buurt ongewenste nieuwe bewoner in een vrijkomende woning. Soms wordt die intimidatie te laat opgemerkt om maatregelen te kunnen nemen. Maar verschillende geïnterviewden vragen zich af wat de juiste aanpak is: als iemand ondanks de tegenzin uit de buurt toch komt wonen 'heeft hij geen leven'. Maar als de ongewenste mensen er inderdaad niet gaan wonen krijgen de daders hun zin.

In veel interviews werden suggesties gedaan om beter te kunnen optreden en daarmee intimidatie te voorkomen of sneller te beëindigen, zoals:

- Het wordt van groot belang genoemd dat de *organisaties elkaar weten te vinden* en de *mogelijkheden optimaal benutten*. De organisaties moeten daartoe ontvankelijk zijn voor signalen uit de buurt (en dus nadrukkelijk actief zijn in de buurt) en aan de mensen laten zien dat het zin heeft om intimidatie te melden. Sommige geïnterviewden vinden dat de organisaties elkaar onvoldoende op de hoogte houden. Vooral zorginstellingen zouden erg terughoudend zijn bij het uitwisselen van concrete informatie.
- Door *in een vroeg stadium grenzen te stellen* en duidelijk aan te geven welk gedrag wel en welk niet geaccepteerd wordt (ook waar het gaat om de oorspronkelijke aanleidingen zoals overhangende takken, schuttingen, geluidsoverlast en parkeerplaatsen) kan escalatie mogelijk worden voorkomen. Sommige geïnterviewden suggereren invoering van *buurtbemiddeling* om escalatie te voorkomen.
- Conflicten komen vaak 's avonds en in weekenden en vakanties tot een uitbarsting. Veel organisaties zijn *niet 24 uur per dag bereikbaar* of inzetbaar.
- Als bewoners worden aangeschreven moet dat gebeuren in *duidelijke (spreek)taal*. Formele juridische brieven schieten juist bij intimiderende personen hun doel voorbij.
- Vaak is sprake van gedragsproblemen waar andere (*gedrags*)*specialisten* meer effect zouden kunnen sorteren dan politie en woningstichting. Een woningstichting vraagt zich dan ook af of zij wel de juiste partij zijn om op te treden. Sommige mensen zijn wellicht te helpen met het aanleren van technieken om beter te kunnen communiceren. Een aantal geïnterviewden geeft aan dat een gedragsbehandeling onder dwang in bepaalde gevallen eigenlijk noodzakelijk is.
- Van groot belang is dat de zorg en aandacht worden *gecontinueerd*, ook als de dader verhuist naar een andere wijk of gemeente, om te voorkomen dat de problemen daar opnieuw ontstaan. Met hulp van reclassering, politie en woningstichtingen moet er immers alles aan gedaan worden om herhaling te voorkomen. Nu ontstaan soms nieuwe situaties van intimidatie, waarbij achteraf pas blijkt dat de daders zich eerder elders ook al schuldig maakten aan intimidatie of agressie.
- Een duidelijk en consequent gehanteerd *protocol*, zoals dat eerder werd ingevoerd bij huiselijk geweld, zou mogelijk een oplossing kunnen bieden. De aanpak zou nu nog te veel ad hoc gebeuren. Het *Meldpunt Bijzondere Zorg* heeft een onafhankelijke positie en zou van daaruit soms gemakkelijker een ingang/oplossing kunnen forceren dan de woningstichtingen en politie.

Hoe vaak komt het voor?

Na de interviews uit de eerste fase, waarvan de resultaten in de vorige twee hoofdstukken zijn besproken, heeft een telling plaatsgevonden van het aantal situaties van intimidatie in Nijmegen. Uit deze telling blijkt hoe vaak intimidatie voorkomt in de loop van een jaar, hoeveel nieuwe gevallen er jaarlijks bij komen en in welke delen van de stad het relatief vaker voorkomt. Ook werd bekeken hoe vaak de verschillende uitingsvormen zich manifesteren.

4.1 Totaal aantal adressen per jaar

De inventarisatie is uitgevoerd door aan alle teamchefs van de politie, stadsdeelmanagers bij de gemeente en contactpersonen bij de woningstichtingen in Nijmegen te vragen om de concrete adressen waar zich in de loop van 2005 intimidatie heeft voorgedaan te benoemen. Vervolgens werden deze overzichten met elkaar vergeleken. Daarbij werd een duidelijke definitie gegeven: "Er is sprake van intimidatie in relatie tot woonoverlast, wanneer problematisch woongedrag zo'n uitstraling op de directe woonomgeving heeft, dat niet alleen de leefbaarheid, maar zelfs de veiligheid of de gezondheid van omwonenden in het geding komt (ongeacht de wijze waarop deze ontstond: uit de hand gelopen burenc conflicten, asocialen, criminelen of psychische problematiek)".

De werkgebieden van de 9 teamchefs dekken samen geheel Nijmegen en datzelfde geldt voor de gebieden van de 6 stadsdeelmanagers. De woningstichtingen vulden de vragenlijst in voor hun eigen woningbezit in de gemeente. Daarmee dekken zij in principe de gehele voorraad van corporatiewoningen, maar niet de particuliere verhuur en eigen woningen. Al met al zou elk adres met intimidatie twee of drie keer moeten zijn genoemd, indien alle partijen op de hoogte zijn van (de ernst van) alle cases.

De werkelijkheid leerde dat er grote verschillen waren in het aantal aangeleverde adressen. De politie leverde in totaal 84 adressen aan, de woningstichtingen samen 34 adressen en de stadsdeelmanagers 15 adressen. Enkele van de stadsdeelmanagers benadrukten ook dat niet zij, maar politie en woningstichtingen een compleet beeld zouden moeten hebben. De cijfers lijken er in eerste instantie op te wijzen dat de politie het meest complete overzicht heeft.

Een tweede conclusie die uit de inventarisatie kan worden getrokken is evenwel dat geen enkele organisatie het totaaloverzicht heeft. De overlap in adressen is namelijk slechts beperkt. Van de relatief korte lijst van de stadsdeelmanagers werd slechts de helft ook door de politie genoemd en slechts 2 adressen ook door de woningstichtingen. Van de 34 adressen van de woningstichtingen werden er slechts 9 door de politie genoemd. Gemeente en woningstichtingen hebben dus veel adressen van de politie niet genoemd, maar anderzijds ook relatief veel extra adressen genoteerd die door de politie niet als intimidatie-adres zijn benoemd. Uitwisseling van gegevens lijkt daarmee een voorwaarde voor het verkrijgen van een goed totaaloverzicht.

In totaal werden ongeveer 115 adressen genoemd (ongeveer, omdat in enkele gevallen geen huisnummer was genoteerd zodat een exacte match niet mogelijk was).

De genoemde aantallen betreffen uitsluitend situaties die bij een van de betrokken partijen bekend zijn als intimidatie. Uit de interviews bleek dat slachtoffers en omwonenden soms erg huiverig zijn om intimidatie te melden. Soms komt het uiteindelijk tot een uitbarsting en raakt de situatie alsnog bekend, maar het valt te verwachten dat dat niet altijd zo is. Dat zou betekenen dat het genoemde aantal van 115 in de loop van een kalenderjaar een minimumaantal is en het werkelijke aantal waarschijnlijk hoger moet liggen.

Intimidatie wordt relatief vaak gemeld in de teamgebieden Dukenburg, Lindenholt en Oud-West, alsmede in de buurten Willemskwartier en Kolpingbuurt (samen 36% van het aantal inwoners, maar ongeveer 70% van de intimidatie casussen in 2005). In de teamgebieden Stadscentrum en Waalsprong zou in 2005 in het geheel geen sprake zijn geweest van intimidatie.

4.2 Nieuwe adressen per jaar

Met het totaalcijfer (115) voor het kalenderjaar 2005 is nog niet bekend hoeveel nieuwe adressen er jaarlijks ontstaan. Immers individuele gevallen kennen soms een lange looptijd. Om toch een beeld te krijgen van het aantal nieuwe adressen per jaar werd bij elk adres ook een geschatte start- en einddatum gevraagd. De startdatum is de datum waarop voor het eerst duidelijk sprake is van intimidatie (de oorspronkelijke aanleiding kan verder in het verleden liggen). De einddatum is de datum waarop de intimidatie met zekerheid is beëindigd (bijvoorbeeld door verhuizing) ofwel de laatste uiting indien daarna gedurende minimaal drie maanden geen sprake meer is geweest van intimidatie. Veel gevallen zijn uiteraard nog niet beëindigd en kennen dus nog geen einddatum. Gebleken is dat niet iedereen de vraag goed heeft begrepen. Met name een startdatum voor 2005 werd niet altijd correct ingevuld. Op basis van de wel ingevulde gegevens kan evenwel een goede schatting worden gemaakt van het aantal casussen dat in 2005 is begonnen of beëindigd. Deze aantallen (gestart en beëindigd) zijn ongeveer even hoog en omvatten elk grofweg de helft van de adressen. Dat betekent dat jaarlijks op ongeveer 60 adressen nieuwe situaties van intimidatie ontstaan.

4.3 Frequentie van uitingsvormen

Bij de inventarisatie werd ook gevraagd aan te geven van welke uitingsvormen (zoals besproken in paragraaf 2.2) sprake was. Daarmee ontstaat een globaal beeld van de frequentie van deze vormen, voorzover waar te nemen door de externe partijen.

Verbale bedreiging en treiteren komen duidelijk het meest voor: beide vormen bij ongeveer 80% van de gemelde adressen in 2005. In ongeveer de helft van de situaties is sprake van visuele bedreiging. Bij iets minder dan 40% wordt melding gemaakt van fysieke agressie en even vaak van vernielingen. Anonieme bedreiging komt het minst voor: op 20% van de adressen.